

**RESPUBLIKAMIZDA INVESTITSION
LOYIHALARNING O'RNI VA AHAMIYATI**

Raximova Dilrabo Oktyabrovna

Qarshi davlat texnika universiteti

“Biznes va boshqaruv” kafedrasi dotsenti

Bahriddinova Ruxshona Furqat Qizi

Qarshi davlat texnika universiteti

logistika fakulteti talabasi

Annotatsiya; Ushbu maqolada O'zbekiston Respublikasida amalga oshirilayotgan investitsion loyihalarning iqtisodiyotdagi o'rni va ahamiyati tahlil qilinadi. Investitsiyalar iqtisodiy o'sish, texnologik modernizatsiya, ish o'rinlari yaratish va xalq farovonligini oshirishning muhim omili sifatida ko'rib chiqiladi. Mualliflar investitsion loyihalarning asosiy maqsadlarini aniqlab beradi hamda ularni amalga oshirishda uchraydigan asosiy muammolar — byurokratik to'siqlar, moliyalashtirish, infratuzilma, kadrlar va huquqiy muhitdagi muammolarni tahlil qiladi. Shuningdek, mavjud muammolarni bartaraf etishga qaratilgan davlat siyosati, huquqiy islohotlar, soliq imtiyozlari va boshqa chora-tadbirlar yoritiladi. Maqola iqtisodiy siyosat shakllanishida va investitsiya muhiti rivojida amaliy ahamiyatga ega bo'lishi mumkin.

Kalit so'zlar. Investitsion loyihalar, Iqtisodiy o'sish, Xorijiy investitsiyalar Muammolar va yechimlar , Innovatsion rivojlanish, Tashqi iqtisodiy aloqalar, O'zbekiston iqtisodiyoti

Kirish. Bugungi kunda O'zbekiston Respublikasida amalga oshirilayotgan islohotlarning muhim yo'nalishlaridan biri – iqtisodiyotni modernizatsiya qilish va uni barqaror rivojlantirishdir. Ushbu jarayonda investitsion loyihalarning o'rni va ahamiyati beqiyosdir. Investitsiyalar – bu nafaqat moliyaviy qo'llab-quvvatlash vositasi, balki mamlakatning iqtisodiy salohiyatini oshirish, yangi texnologiyalarni joriy etish, ish o'rinlarini yaratish va xalq farovonligini yuksaltirishning muhim omilidir.

O'zbekiston iqtisodiyotini 2017-yildan liberallashtirish xalqaro moliya tashkilotlari, ilg'or mamlakatlarning yetakchilari, taniqli tadbirkorlar tomonidan ijobiy baholanmoqda, shu bilan birga iqtisodiyotga katta investitsiyalarni kirib kelishi ham jadallashmoqda. O'z navbatida investitsiyalarni mamlakat iqtisodiyoti manfaatlari nuqtayi nazaridan chuqur tahlil qilish va to'g'ri qaror qabul qilish zarurati oshmoqda.

O'zbekiston iqtisodiyotini modernizatsiya qilish, tarkibiy qayta qurish, iqtisodiyotni barqaror, yuqori sur'atlarda o'sishini ta'minlash vazifalari,

iqtisodiyotimizga jalb etilayotgan investitsiyalar hajmini to'xtovsiz o'stirishni, har bir so'mlik investitsiyani eng zarur, eng ko'p samara beradigan obyektlarga, o'sish nuqtalariga sarflanishini talab etadi. Ichki investitsiya manbalarining cheklanganligi xorijiy investitsiyalarni jalb qilish borasida ham katta kuch-g'ayratni talab etmoqda.

Qulay investitsiya muhitini yaratilishi, davlat tomonidan investitsiya faoliyati qonun yo'li bilan qo'llab-quvvatlanishiga qaramasdan, investitsiya jarayonlarida bir qator muammolar saqlanib kelmoqda. Bunday holatning sabablariga pishiq – puxta biznes loyihalarining kamligi, mutaxassislarda kichik va mikrofirma doirasida biznes loyiha ishlab chiqish tajribasi va ko'nikmalarining talab doirasida emasligi, vakolatli idoralarda texnik-iqtisodiy asoslangan biznes loyihalarni ekspertizadan o'tkazish muddatlari cho'zib yuborilayotganligini kiritish mumkin.

Shu jihatdan talabalarga biznes loyihalarni tuzish, tahlil qilish va amalga oshirish bo'yicha nazariy hamda amaliy bilimlar berish, ularga zarur maslahatlar berish va o'z biznesini ochishni xohlovchi talabalarni qo'llab-quvvatlash zarur bo'lmoqda. Darslik oliy ta'lim muassalarining iqtisodiyot, biznes ta'lim yo'nalishlari bitiruvchi talabalariga nazariy va amaliy bilim berish, ularning biznes g'oyalarini rag'batlantirib, amaliyotga tatbiq etishlari uchun ko'mak berish maqsadini ham nazarda tutadi. Bu borada

O'zbekiston Prezidentining 2020-2021-yillarda qabul qilgan farmon va qarorlari, pandemiya sharoitida ishsizlarni ish bilan ta'minlash masalasining yanada dolzarbligi ushbu darslikni qayta tayyorlab nashr etishga katta turtki bo'ldi.

Respublikamizda investitsion loyihalarning maqsadi

O'zbekiston Respublikasida amalga oshirilayotgan investitsion loyihalar mamlakat iqtisodiy va ijtimoiy taraqqiyotini jadallashtirishga qaratilgan. Ularning asosiy maqsadi – iqtisodiyotni modernizatsiya qilish, sanoatni rivojlantirish, zamonaviy texnologiyalarni joriy etish va xalq farovonligini oshirishdan iborat.

Investitsion loyihalarning quyidagi asosiy maqsadlarini ajratib ko'rsatish mumkin:

1. Yangi ish o'rinlarini yaratish – aholining bandligini ta'minlash va ishsizlik darajasini kamaytirish.
2. Mahsulot va xizmatlar sifatini oshirish – raqobatbardosh va eksportbop mahsulotlar ishlab chiqarish.
3. Hududiy rivojlanishni ta'minlash – sanoat va infratuzilmani chekka va kam rivojlangan hududlarda kengaytirish.
4. Texnologik yangilanish – ilg'or texnologiyalar va zamonaviy uskunalarni mamlakatga olib kirish.
5. Energiya va resurslardan samarali foydalanish – ekologik toza va barqaror ishlab chiqarish tizimlarini yaratish.
6. Tashqi investitsiyalarni jalb etish – xalqaro hamkorlikni kengaytirish va xorijiy sarmoyadorlar ishonchini oshirish.

7. Iqtisodiy o'sish va barqarorlikni ta'minlash – yalpi ichki mahsulot (YaIM) hajmini oshirish va makroiqtisodiy barqarorlikni mustahkamlash.

Investitsion loyihalarda noaniqlik va qaltisliklarni aniqlash va ularni boshqarish ularni har bir bosqichida juda muhimdir. Biz xohlamagan narsa yoki voqeaning sodir bo'lish ehtimolini qaltislik deb ataymiz. Investitsiya loyihalari uchun qaltislik – bu loyihalarda ko'zda tutilgan maqsadlarga erishmaslik ehtimolidir. Buning natijasida investorlarning loyihani moliyalashtirishga bo'lgan qiziqishi pasayadi yoki loyiha umuman investorlarni qiziqtirmay qolishi mumkin. Iqtisodiy qaltislik deganda, pul ko'rinishida ifodalanishi mumkin bo'lgan turli zararlarning yuzaga kelish ehtimolligi tushuniladi.

Ular quyidagilardan iborat bo'lishi mumkin:

- Zarar ko'rish xavfi, ehtimolligi mavjud. Qaysidir mahsulotni ishlab chiqarish zarar keltirishi mumkin. Jahon moliyaviy-iqtisodiy inqirozi sharoitida hatto eng yirik xalqaro kompaniyalar ham ba'zi sohalarini yoki mahsulotlarini ishlab chiqarishni to'xtatib qo'ydi, uning o'rniga ekologik sof va tannarxi arzon mahsulotlar ishlab chiqarishga o'tdilar.

-Noaniqlik, oldindan ko'ra bilish imkoniyati yo'qligi. Ya'ni bozorning o'rganilmaganligi yoki boshqa sabablar tufayli ma'lum bir loyiha uchun yakuniy moliyaviy natija qanday bo'lishini oldindan aytish qiyin bo'ladi. Firmada ro'y berishi mumkin bo'lgan qaltisliklar turli xil, lekin asosan ularning ikki turi ko'riladi:

1.Moliyaviy qaltisliklar.

2.Firma xo'jalik faoliyati bilan bog'liq qaltisliklar.

Bu turdagi qaltisliklarni firma boshqara oladi va yechimini topadi. Ular ichki qaltisliklardir. Tashqi qaltisliklarga firma yoki firma rahbarlari ta'sir eta olmaydi. Shuning uchun tashqi qaltisliklarni identifikatsiya qilinishi va unga moslashib samarali faoliyat qilish chora-tadbirlarini belgilab olishi kerak.

Respublikamizda investitsion loyihalardagi muammolar:

O'zbekiston Respublikasi miqyosida investitsion loyihalarda uchrayotgan muammolar umumiy global muammolar bilan o'xshash bo'lsa-da, ayrim jihatlari mahalliy iqtisodiy, huquqiy, va siyosiy sharoitlar bilan chambarchas bog'liq. Quyida respublikamizdagi investitsion loyihalarda keng tarqalgan muammolar tahlili;

1. Byurokratik to'siqlar va hujjatlashtirishdagi muammolar

Investitsiya loyihalarini ro'yxatdan o'tkazish va ruxsatnomalar olish ko'p vaqt oladi.

Davlat organlari o'rtasida koordinatsiya yetishmasligi sababli hujjatlar aylanishi sekinlashadi.

Ba'zi holatlarda korrupsiya omillari loyihalarning kechikishiga sabab bo'lmoqda.

2. Moliyalashtirishdagi muammolar:

Ichki kapital bozorining rivojlanmaganligi sababli mahalliy sarmoyadorlar soni cheklangan.

Kreditlar stavkasi yuqori bo'lgani uchun kichik va o'rta biznes uchun investitsiya olish qiyin.

Chet el investorlari uchun valyuta ayirboshlash va mablag'larni chiqarib olishdagi cheklovlar xavf sifatida qaraladi.

3. Yer ajratish va infratuzilma bilan bog'liq muammolar

Investitsiya loyihalari uchun yer ajratishda shaffoflik yetishmaydi.

Ayrim hududlarda elektr energiyasi, gaz, suv ta'minoti yetarli darajada emas.

Hududiy infratuzilmaning sust rivojlangani investorlarni chetlab o'tishga undaydi.

4. Kadrlar yetishmovchiligi

Muhandislik, IT, marketing kabi sohalarda malakali kadrlar yetishmaydi.

Chet ellik investorlarga til va madaniyat bo'yicha moslashish muammolari yuzaga keladi.

Ta'lim tizimi investitsion sohalar ehtiyojiga yetarli javob bera olmayapti.

5. Bozor va marketing muammolari

Ayrim investorlar uchun ichki bozor hajmi kichik bo'lib, eksport yo'nalishi talab etiladi.

Mahsulotlarni xorijiy bozorga chiqarishdagi logistika va sertifikatlash to'siqlari mavjud.

Raqobatbardoshlikni ta'minlash uchun texnologiya va innovatsiyalar yetishmaydi.

6. Huquqiy muhitdagi barqarorlik masalalari

Soliq, bojxona va investitsiya qonunchiligida tez-tez o'zgarishlar kuzatiladi.

Ba'zida mahalliy hokimiyat qarorlari markaziy qarorlar bilan ziddiyatga tushadi.

Investorlar uchun yuridik himoya kafolatlarining amalda bajarilishi doim ham to'liq emas.

7. Tashqi omillarga bog'liqlik

Geosiyosiy o'zgarishlar (Rossiya-Ukraina mojarosi, Xitoy bilan savdo munosabatlari) O'zbekiston eksport imkoniyatlariga ta'sir qilmoqda.

Global iqtisodiy inqirozlar valyuta kurslari va import narxlariga salbiy ta'sir ko'rsatmoqda.

O'zbekistonda investitsion loyihalardagi muammolarni bartaraf etish yo'lida amalga oshirilayotgan chora-tadbirlar va tavsiya etiladigan yechimlar.

Davlat tomonidan amalga oshirilayotgan chora-tadbirlar:

1. Huquqiy bazani mustahkamlash

"Investitsiyalar va investitsiya faoliyati to'g'risida"gi qonun (2020-yil) qabul qilindi — bu qonun investorlar huquqlarini himoya qilish va yuridik kafolatlarni ta'minlashga qaratilgan.

Investorlarga xalqaro arbitrajga murojaat qilish huquqi berilgan.

2. Soliq va bojxona imtiyozlari

Erkin iqtisodiy zonalarda faoliyat yuritayotgan investorlar uchun soliq va bojxona imtiyozlari berilmoqda.

Kichik va o'rta biznes uchun soddalashtirilgan soliq tizimi joriy etilgan.

3. Ma'muriy islohotlar va raqamlashtirish

"Yagona investitsiya oyna"si orqali hujjat topshirish va loyihalarni ro'yxatdan o'tkazish onlayn shaklga o'tkazilmoqda.

Davlat xizmatlarini ko'rsatish markazlari orqali investorlar uchun tezkor xizmatlar yo'lga qo'yilgan.

4. Infratuzilma loyihalari

Energetika, transport va logistika infratuzilmasi uchun xalqaro moliya institutlari bilan hamkorlikda yirik investitsiyalar yo'naltirilmoqda (masalan, Toshkent-Velikiy Novgorod temiryo'l yo'li, "Yangi Toshkent" loyihasi).

Hududiy rivojlanish dasturlari orqali viloyatlarda industrial zonalar tashkil etilmoqda.

5. Kadrlar tayyorlash va innovatsiyalar

IT Park, InnoTexnopark kabi innovatsion markazlar orqali texnologik loyiha va startaplar qo'llab-quvvatlanmoqda.

Oliy ta'lim muassasalari bilan ishlab chiqaruvchilar o'rtasida klaster va dual ta'lim tizimi rivojlantirilmoqda.

Xulosa va takliflar:

1. Xususiy sektorni faolroq jalb etish

Davlat-xususiy sheriklik (DXSh) asosida loyihalar sonini oshirish.

Mahalliy biznesga ham ustuvorliklar berib, ichki investorlarni faollashtirish.

2. Kafolatlangan investitsiya muhiti

Sud tizimi mustaqilligini kuchaytirish va investitsiya nizolarida tezkor yechimlar ishlab chiqish.

Investorlar mablag'ini olib chiqish va foydani konvertatsiya qilish bo'yicha soddalashtirilgan mexanizmlar yaratish.

3. Sektorlar bo'yicha aniq strategiyalar

Energetika, qishloq xo'jaligi, transport, IT va turizm kabi ustuvor tarmoqlarda alohida investitsiya strategiyalari ishlab chiqish.

4. Hududlararo muvozanatni ta'minlash

Faqat poytaxtga emas, balki viloyatlarga ham katta loyihalarni yo'naltirish.

Uzoq hududlar uchun qo'shimcha rag'batlar (imtiyozlar, subsidiyalar) taqdim etish.

O'zbekistonda investitsion muhitni yaxshilash uchun qabul qilinayotgan islohotlar salmoqli natijalar bermoqda. Biroq mavjud muammolarni hal qilish, xususan qonunchilik barqarorligi, hududiy muvozanat, va zamonaviy infratuzilma

ta'minoti bo'yicha qo'shimcha choralar zarur. Kelajakda investitsion siyosatni sektorlar bo'yicha diversifikatsiya qilish, innovatsion loyihalarni ko'paytirish muhim hisoblanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Farmoni "Investitsiyalar va investitsiya faoliyati to'g'risida"gi Qonun, 2020-yil.
2. O'zbekiston Respublikasi Davlat statistika qo'mitasi, Investitsiya statistikasi, 2024-yil.
3. World Bank. (2023). Uzbekistan Country Economic Update.
4. UNCTAD. (2023). World Investment Report.
5. Rakhmatov A. (2022). "Investitsion muhit va iqtisodiy o'sish", Iqtisodiyot va innovatsiyalar, №4.
6. Karimov I.A. (1997). O'zbekiston — bozor munosabatlariga o'tish yo'lida. Toshkent: O'zbekiston.